

zaterdag 7 maart 1998, Grote Zaal 20.15 uur

in de serie Orkesten van Wereldklasse

Dresdner Philharmonie

Michel Plasson, dirigent

Nelson Freire, piano

Emanuel Chabrier 1841-1894

Rapsodie espagnol (1883)

Sergej Rachmaninov 1873-1943

Rapsodie voor piano en orkest op een thema van Paganini opus 43 (1943)

- *Introductie: Allegro vivace*
- *Variatie I (precedente)*
- *Thema: l'istesso tempo*
- *Variaties II - XXIV*

pauze

Nikolaj Rimski-Korsakov 1844-1908

'Sheherazade', symfonische suite opus 35 (1888)

- *De zee en het schip van Sinbad*
- *Prins Kalender*
- *De jonge prins en de prinses*
- *Het feest in Bagdad - De zee*

Dresdner Philharmonie

De Dresdner Philharmonie kent een rijke traditie, die voortgaat op de historisch belangrijke functie van de stad Dresden voor de ontwikkeling van de orkestmuziek. In het verleden hebben componisten als Brahms, Tsjaikovski, Dvorák en Strauss het orkest gedirigeerd in eigen werk. Chefdirigenten van de Dresdner Philharmonie waren onder anderen Kurt Masur, Günther Herbig en Jörg-Peter Weigle. In september 1994 is Michel Plasson aangetreden als chefdirigent en 'Generalmusikdirektor'. Joeri Temirkanov is bij het orkest betrokken als eerste gastdirigent, Kurt Masur als eredirigent.

Michel Plasson

Michel Plasson studeerde aan het conservatorium in Parijs piano, slagwerk en directie en sloot zijn studie af met een eerste prijs. Vervolgens studeerde Plasson

in de Verenigde Staten bij Erich Leinsdorf, Pierre Monteux en Leopold Stokovski. In 1968 werd Michel Plasson 'Generalmusikdirektor' en chefdirigent van de Opéra van Toulouse en van het Orchestre National du Capitole de Toulouse, waarmee hij vele succesvolle concerten en tournees gaf.

Michel Plasson is een warm pleitbezorger voor de hedendaagse Franse muziek en speelt een belangrijke rol bij talrijke compositieopdrachten. Met de Dresdner Philharmonie heeft Plasson cd's opgenomen met werken van Liszt en Borodin.

Nelson Freire

Al sinds 1959 werkt de pianist Nelson Freire als solist met de meest vooraanstaande orkesten en dirigenten ter wereld, onder wie Lorin Maazel, Charles Dutoit, Kurt Masur, Pierre Boulez en André Previn.

Op vierjarige leeftijd gaf Nelson Freire zijn eerste openbare optreden. Toen hij twaalf jaar was, won hij een internationaal pianoconcours in Rio de Janeiro, waarbij hij soleerde in het *Vijfde Pianoconcert* van Beethoven. Zeven jaar later was hij de eerste prijswinnaar van het Vianna da Motta Concours in Lissabon en behaalde hij in Londen de Dinu Lipatti Medaille.

Behalve als solist is Nelson Freire veelvuldig te horen in recitals en geeft hij concerten met kamermuziek met onder anderen Martha Argerich.

Emmanuel Chabrier

Rapsodie espagnol

Begin augustus 1882 vertrok Emmanuel Chabrier per stoomtrein met zijn vrouw vanuit Parijs naar het zuiden. Een romantisch verlangen naar exotisch avontuur en sterke herinneringen aan zijn eerste pianoleraar, de Spanjaard Manuel Zaporta, maakten dat Spanje hem onweerstaanbaar aantrok. San Sebastian was de eerste stop en vandaaruit reisde hij verder. De brieven aan de vrienden in Parijs werden steeds uitbundiger. Chabriers enthousiasme borrelde hevig buiten de grenzen van de Franse taal en hij leefde zich uit in 'broddel-Spaans'. Vanuit Andalusië schreef hij aan zijn vriend, de dirigent Charles Lamoureux, dat hij aan het broeden was op een nieuwe compositie: "...una fantasia extraordinaria, muy espanola". Wat de teneur van dat nieuwe werk zou zijn, kan men opmaken uit de reisbrieven waarin de componist vooral dweept met de schoonheid en sensuele gratie van de Spaanse vrouwen. "Sinds ik in Andalusië ben heb ik niet één lelijke vrouw gezien", beweert hij. De kleine voetjes, de exquise handjes, de kunstige kapsels, en vooral alles wat rond was en zich daar ergens tussenin bevond, bekoorde hem zo sterk dat men zich afvraagt of madame Chabrier even verrukt was van deze vakantietrip. En wanneer al die sierlijke onderdelen die samen vrouw heten, zich dan ook nog

in beweging zetten op het ritme van de Tango, de Sevillana en de Malaguena, en de vrouwen daarbij rauwe kreten uitstootten, kende Chabriers verrukking geen grenzen meer. Ondertussen bleef hij toch de intellectuele Parijzenaar die de ritmes analyseerde en noteerde, om ze later zelf te kunnen gebruiken. Eenmaal terug in Parijs ging Chabrier aan de piano zitten om zijn Spaanse rapsodie te componeren. Volgens een getuige begaf het klavier het zowat onder het orkestrale geweld van de partituur. Charles Lamoureux raadde de componist dan ook dringend aan, het stuk te orkestreren. Op 4 november 1883 ging *Espana* onder leiding van Lamoureux met groot succes in première. Later is het werk in een versie voor twee piano's van Camille Chevillard in brede kring bekend geworden.

Katja Reichenfeld

Sergej Rachmaninov

Rapsodie voor piano en orkest op een thema van Paganini opus 43

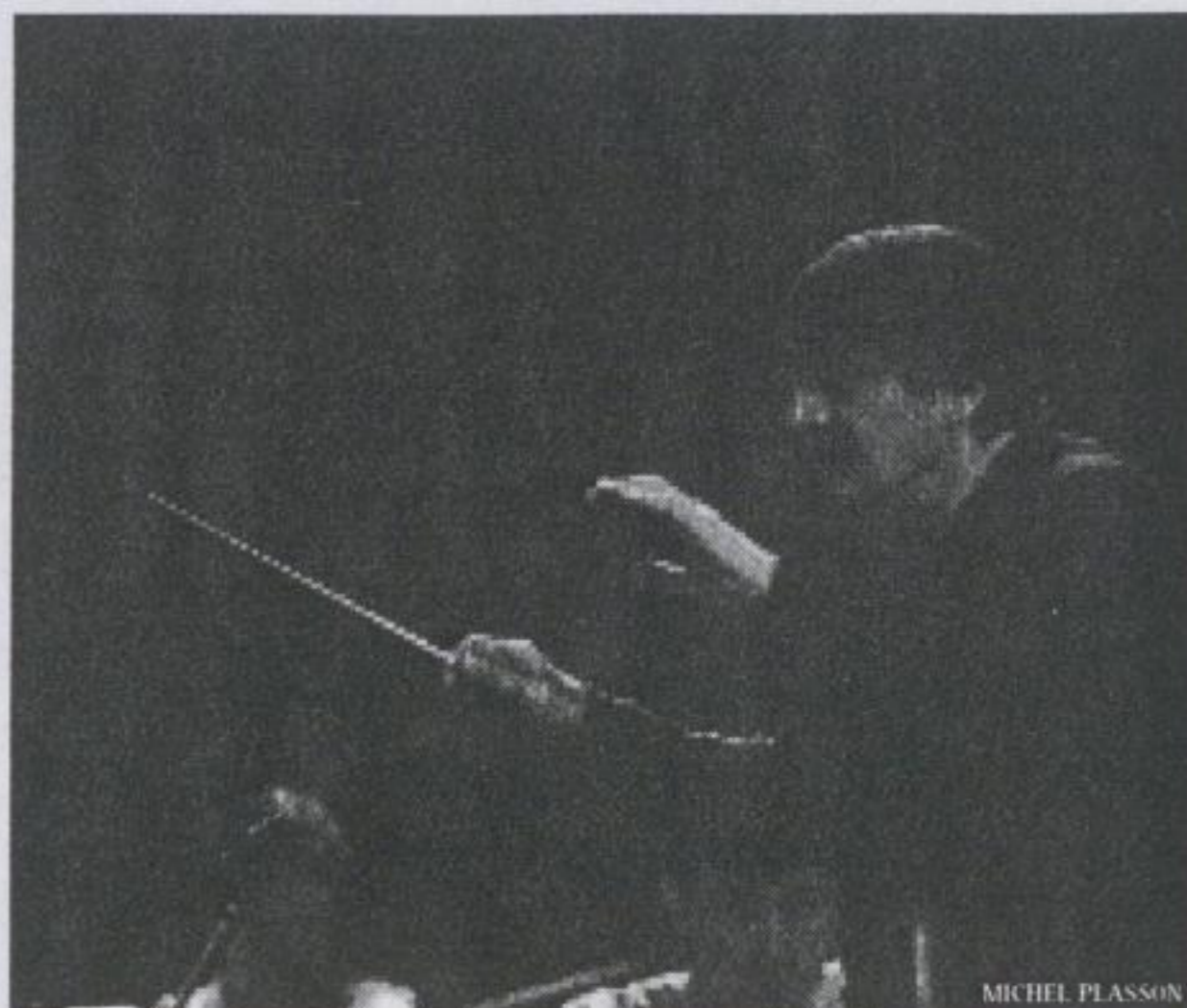
Rachmaninov was een buitenbeentje. In een snel veranderende muziekwereld, waarin Debussy, Stravinsky, Schönberg, Prokofjev en Sjostakovitsj nieuwe geluiden lieten horen, bleef hij trouw aan de Russische romantiek met degelijk geconstrueerde composities die gekenmerkt worden door de overheersing van de melodie, ondersteund door een dicht stemmenweefsel met kleurrijke harmonieën. Bij een pianovirtuoos als Rachmaninov is het niet verwonderlijk dat juist in de muziek die hij voor zijn eigen instrument schreef al deze aspecten naar voren komen.

Als concertpianist moet Rachmaninov een uitstekende techniek hebben bezeten. Daarnaast waren zijn enorme handen opzienbarend. Met zijn linkerhand kon hij C-Es-G-C-G grijpen, terwijl zijn rechter met gemak C (tweede vinger)-E (duim)-G-C-E kon omvatten. Maar hoewel het lijkt alsof Rachmaninov voor de piano was geboren, streefde hij in eerste instantie een carrière na als componist

en dirigent. Pas nadat hij voor de Russische revolutie was gevlucht en via Stockholm en Kopenhagen in de Verenigde Staten terecht was gekomen, besepte hij dat hij als componist niet in zijn levensonderhoud kon voorzien en dat hij als dirigent een te klein repertoire en een te beperkte slagtechniek had. Pas vanaf dat moment ging de piano een centrale plaats in zijn leven innemen. Over de pianist Rachmaninov zijn de meningen verdeeld. De meeste critici waren onder de indruk van zijn stijlgevoel en de precisie en helderheid van zijn spel, andere verweten hem juist dat alles wat hij speelde als Rachmaninov klonk. Aan de dichteres Marietta Shaginian onthulde de componist dat hij in ieder stuk dat hij speelde of componeerde naar een culminatiepunt zocht: "Dit culminatiepunt kan aan het einde of in het midden plaatsvinden; het kan hard of zacht zijn. Maar de uitvoerder moet weten hoe hij het benadert, berekenend en met absolute precisie, omdat, wanneer het voorbij glipt, de gehele constructie uit elkaar valt, het werk fragmentarisch wordt en niet meer aan de toehoorder kan overbrengen wat het moet overbrengen."

De *Rapsodie op een thema van Paganini* is Rachmaninovs laatste compositie voor piano en orkest. Het werk ontstond in 1934, zeven jaar na het *Vierde Pianoconcert*. Net als veel componisten, onder wie Johannes Brahms voor hem en Boris Blacher en Witold Lutoslawski na hem, gebruikte Rachmaninov het thema uit het *Capriccio voor viool solo opus 1 nr.24* van Nicolò Paganini als uitgangspunt voor zijn variaties. Nieuw is echter dat de variaties in een grote vierdelige (sonate-)structuur te verdelen zijn. Na een korte inleiding – feitelijk de eerste variatie – waarin het harmonisch raamwerk van het thema wordt geëxposeerd, horen we het thema in de strijkers. De daaropvolgende Variaties II tot en met XI vormen als het ware het eerste deel, inclusief een cadens. De twaalfde tot en met vijftiende variatie bezitten een scherzo-karakter, waarna de Variaties XVI tot en met XVIII het langzame deel vormen. De laatste zes variaties zijn de finale. Opmerkelijk is overigens dat naast het Paganini-thema nog een ander thema vanaf Variatie VII een belangrijke rol speelt. Dit is het gregoriaanse *Dies Irae*. Rachmaninov gebruikte dit thema als een soort muzikale handtekening in veel van zijn composities.

Bezoekadressen Kantoor: Kruisstraat 2, Rotterdam
Kassa: Schouwburgplein 50, Rotterdam
Postadres Postbus 972, 3000 AZ Rotterdam
Telefoon Algemeen: 010 217 17 17
Kassa 010 217 17 00
Agendalijn 010 413 13 70

Op 7 november 1934 gaf Rachmaninov de eerste uitvoering van de *Paganini-varianties*, die sindsdien als een hoogtepunt in zijn oeuvre gelden.

Ronald Vermeulen

Nikolaj Rimski-Korsakov 'Sheherazade', symfonische suite opus 35

De symfonische suite *Sheherazade* van Rimski-Korsakov wordt veelal beschouwd als een serie van vier sprookjes uit Duizend-en-één nacht, uitgebeeld in muziek. Pure programmamuziek dus. Maar dat is niet wat Rimski bedoeld heeft. Oorspronkelijk wilde hij de delen aanduiden met Prélude, Ballade, Adagio en Finale. Dit was hem toch te neutraal, want hij was wel degelijk geïnspireerd door de Arabische sprookjes. Uiteindelijk besloot hij om de delen te noemen naar de kleurrijke figuren uit de beroemde verzameling. "Met deze programmatische aanduidingen wilde ik de fantasie van de luisteraar in een bepaalde richting leiden. Het invullen van de details wordt aan ieders stemming en voorstellingsvermogen overgelaten. (...) En waarom ik nu juist de naam van de sultansvrouw Sheherazade als titel koos? Wel, omdat iedere luisteraar die koppelt aan de sprookjes van Duizend-en-één nacht, en aan zijn eigen voorstelling van de Oosterse wereld", aldus Rimski.

De 'hoofdpersonen' in het verhaal introduceert de componist met markante thema's. Maar vervolgens duiken diezelfde thema's in steeds weer andere context op: het unisono motief waarmee het stuk begint, het fanfare motief en de volksliedachtige melodie. "Leitmotive zal men in mijn suite tevergeefs zoeken", zegt Rimski. Het enige eenduidige motief is de ijle lijn van de soloviool

die in een soort entr'acte muziek tussen de delen de luisteraar verleidt, net zoals Sheherazade de sultan verleidde om te luisteren naar het volgende sprookje. Kort na het voltooiën van *Sheherazade* raakte Rimski in een diepe crisis. Plotseling had hij geen enkele belangstelling meer voor muziek. "Mooie harmonieën en een weefsel van melodieuze frases zeggen me niets, ik ervaar het als koud en droog. Een groot gedeelte van de Russische muziek is kil en cerebraal. Met dergelijke gedachten in m'n hoofd zou ik moeten ophouden met componeren." Rimski keek in een diepe afgrond van eigen tekortkomingen. Hij hunkerde naar de bezieling die hij bijvoorbeeld vond bij Beethoven. Maar hij wist zich weer uit het dal te werken, en begon allereerst Moesorgski's partituur van *Boris Godunov* opnieuw te orkestreren, iets waarvoor wij hem nu maar matig dankbaar kunnen zijn. Voor Rimski zelf vormde dit de aanzet tot een lange reeks opera's waarvan een aantal in Rusland repertoire hebben gehouden. Ook zijn fantasie die in *Sheherazade* betoverende momenten had opgeleverd, bloeide weer op.

Katja Reichenfeld

Dit is het laatste concert in de serie 'Orkesten van wereldklasse'. Het seizoen is echter nog lang niet ten einde. Wat betreft het symfonisch repertoire wijzen wij graag op het eerstvolgende concert in de serie 'Roaring Rotterdam'. Dit vindt plaats op zondag 29 maart aanstaande. Hans Vonk leidt het Radio Filharmonisch Orkest in een fraai Frans programma met werken van Honegger, Martin, Ravel en Debussy. Pianist Marc-André Hamelin soleert in het *Tweede Pianoconcert* van Martin.

Symfonische muziek leent u bij de Centrale Discotheek, Hoogstraat 110.
Op vertoon van dit programma kunt u gratis een cd lenen!

